

Erfgoedwijzer

met de klas

VERHALEN DOORGEVEN

Erfgoed (mee)maken

- Groep 4

Taal is ons belangrijkste erfgoed. In de taal zie je de cultuur terug (zo hebben we in ons land veel gezegdes m.b.t. de scheepvaart). Andersom is taal de sleutel tot het leren kennen van je eigen cultuur. Taal geven we door van ouder op kind. En dan hebben veel families ook nog eigen woorden en uitdrukkingen die niemand anders gebruikt).

De erfgoedwijze bril

Taal is een 'gebruiksvoorwerp' met een geschiedenis. Omdat we taal gebruiken, verandert hij mee met onze wensen en eisen. Woorden verdwijnen, andere woorden doen hun intrede. Spelling verandert ook. Net als al het andere erfgoed lijkt taal iets te zijn wat er gewoon is, iets onveranderlijks. Maar taal zit niet onder een glazen stulp.

Met taal maken we verhalen. Ook verhalen veranderen door de jaren heen van toon en van inhoud. Zo zijn kinderverhaaltjes van vroeger vaak een stuk wreder (vinden wij) dan nu. Verhalen zijn immaterieel erfgoed dat wij doorgeven. Als leerlingen al in een vroeg stadium ervaren dat taal en verhalen een geschiedenis hebben en veranderlijk zijn, draagt dat bij aan het besef dat ál het erfgoed dynamisch is. Lang voordat Zwarte Piet van kleur veranderde, was hij in de verhalen al niet meer de boeman die kinderen slaag gaf en in een zak mee naar Spanje nam. In dit project lezen en bekijken jullie oude kinderboeken. Jullie bespreken verschillen met boeken, taal en verhalen van nu.

Inhoud van deze handleiding

De lessen	3
Introductie.....	3
Huiswerkopdracht	3
a. Boeken bestuderen (15 minuten)	3
b. Boeken vergelijken (10 minuten)	3
c. Boeken voorlezen (zo lang en vaak als je wilt).....	3
d. Praten over taal (10-15 minuten).....	4
e. Zelf lezen (zo lang als je wilt).....	4
f. Wat wil ik doorgeven? (10-25 minuten).....	4
Evaluatie & reflectie:	4

Leerdoelen

- De leerlingen ervaren dat taal veranderlijk is
- De leerlingen leren dat (kinder)verhaaltjes vaak de tijd weerspiegelen waarin ze geschreven zijn
- De leerlingen zijn positief bezig met taal, boekjes, verhalen luisteren en lezen

Materialen, behorend bij deze lessen:

- Deze handleiding
- Het werkblad *vragen over boeken* in Word. Je kunt het werkblad aanpassen.

Zelf nog verzorgen:

- Oude (voor)lees-/prentenboekjes

Vorbereiding voor de leerkracht

Verzamel thuis oude (voor)leesboekjes, prentenboekjes en/of poesiealbums die je misschien bewaard hebt, en/of vraag ze aan (groot)ouders, vrienden, andere leerkrachten. Daarnaast kun je kijken of de bibliotheek oude of ouderwetse (voor)lees-/prentenboekjes heeft. Dergelijke boekjes zijn ook heel goedkoop te vinden op Marktplaats en in tweedehands winkels, sommige boekjes zijn echt antiek en kosten bijna niets. De boekjes hoeven niet mooi te zijn en de verhaaltjes kunnen best saai of vreemd lijken. Dat draagt juist bij aan het besef dat er veel veranderd is.

NB: op NEON – Nederlands Online staat een leuk artikel over groepstalen en sociolecten. Denk aan jongerentaal, straattaal, talen van etnische groepen of sociale klassen.

<https://neon.niederlandistik.fu-berlin.de/nl/nedling/langvar/sociolects>

De lessen

Introductie

Introductie: laat de oude boekjes zien die je zelf hebt verzameld. Vertel waar ze vandaan komen (heb je ze gekocht of gekregen of geleend of had je ze zelf thuis?). Heb je genoeg boekjes om mee te werken? Ga dan door met *a. Boeken bestuderen*.

Heb je er niet genoeg? Ga dan door met de huiswerkopdracht en doe de rest later.

Huiswerkopdracht

Vraag aan de leerlingen of ze oude (voor)lees- of prentenboekjes kunnen meenemen van hun ouders of grootouders (niet van henzelf, die zijn niet oud genoeg). Vraag of de (groot)ouder die het boekje meegeeft, er iets bij kan vertellen. Dit kan met het werkblad (zie bijlage).

a. Boeken bestuderen

De leerlingen bekijken een aantal van de oude boeken en benoemen wat hen opvalt. Je kunt vragen stellen: hoe kun je zien dat het een oud boek is? Ziet het eruit als een kinderboek? Zijn er veel kleuren? Zijn er veel plaatjes? Wat vind je van de plaatjes, zijn die anders dan plaatjes in boeken die je kent? Waarom denk of vind je dat?

b. Boeken vergelijken

Leg een aantal oude boeken naast moderne boeken en vraag de leerlingen verschillen te noemen tussen oude en nieuwe boeken. Oud-nieuw, kleur-zwart-wit (of vaak met één steunkleur), versleten-heel. Misschien staan er plaatjes van mensen in een oud boekje en dan kun je kijken naar de kleren die ze aan hebben en die vergelijken met kleren van nu.

c. Boeken voorlezen

Lees voor uit net zoveel boeken als je wilt. Elke week één boekje, een week lang elke dag één boekje, één dag drie boekjes, etc. Kies hiervoor boeken uit die volgens jou duidelijk anders zijn dan moderne boeken, als je kijkt naar taal(gebruik) en verhaal.¹ Verschillen waar je op kunt letten:

- Andere spelling (zoo in plaats van zo, neen in plaats van nee)
- Andere woorden en taalgebruik (“Opeens begint Attie te snikken. ‘Moeder!’ roept ze. ‘Moeder...!’ Wim kijkt zijn kleine zusje aan. Och, wat ziet ze er bedroefd uit!”)².
- Andere normen en waarden. Bijvoorbeeld, in oude verhalen krijgen stoute kinderen gewoon een pak slaag; moeder is altijd met het huishouden bezig, vader is altijd naar zijn werk. Kinderen zeggen ‘u’ tegen hun ouders.

Vertel, voordat je gaat voorlezen, dat het een oud verhaal is uit een andere tijd. Vraag of de leerlingen willen opletten of hen iets opvalt. Iets, waarvan ze denken, dat het misschien ouderwets is, iets uit een andere tijd.

Na het voorlezen van een verhaaltje, praat je met de leerlingen over dingen die hen zijn opgevallen. Stel, als dat nodig is, vragen, bijvoorbeeld:

- Ik zei, dat Attie ging snikken. Wie weet wat snikken is? Welk woord gebruiken wij daar meestal voor?

---

¹ Als je woorden tegenkomt waarvan je zelf de betekenis niet weet, kun je deze hier opzoeken:

<https://ivdnt.org/woordenboeken/woordenboek-der-nederlandsche-taal/>

² Uit: *Okkie weet raad*, van Leonard Roggeveen, uit 1934.

- Moeder schuierde Carolientjes haar. Wat is schuieren? Welk woord gebruiken wij daar nu voor?
- Toen Pietje stout was geweest, kreeg hij slaag van zijn vader. Krijgen veel kinderen nog slaag als ze stout zijn geweest? Vroeger was dat niet vreemd...
- Wat deed moeder in het verhaal? En vader? En wat doen jullie moeders / vaders.. ?
- Etc.

d. Praten over taal

Er worden altijd nieuwe woorden verzonnen. Elk jaar komt een deel daarvan in de Dikke van Dale. Deze woorden zijn veel te moeilijk voor leerlingen van groep 4. Maar je kunt wel met hen praten over dit fenomeen. Dit doe je naar aanleiding van de oude, soms verdwenen woorden uit de vorige oefening.

Woorden 'verdwijnen' omdat we ze niet meer gebruiken. Er komen ook nieuwe woorden bij. Of het zijn oude woorden die we anders gebruiken. Zoals het woordje 'vet'. Of we gebruiken een Engels woord voor iets, zoals 'cool'. Vroeger zeiden we in plaats van 'cool': 'blits'. Vaak worden nieuwe woorden door jongeren verzonnen.

Nieuwe woorden zijn soms ook gewoon nodig, omdat er nieuwe dingen zijn die een naam moeten hebben. Zoals computers, en alle woorden die daarmee te maken hebben.

Selecteer een paar oude en nieuwe woorden die interessant zijn voor jouw leerlingen. Oude woorden heb je gevonden in de oude verhaaltjes. De nieuwe tegenhanger kun je opzoeken als je die niet weet. Praat over de woorden. Vertel dat taal 'levend' is. Dat betekent dat taal altijd verandert. De woorden, de zinnen en de manier waarop we sommige woorden schrijven: spelling.

e. Zelf lezen

Laat de leerlingen zelf een aantal bladzijden lezen uit een oud boekje, eventueel kopieer je deze, waarin je duidelijk oude spelling bent tegengekomen. Als de leerlingen klaar zijn met lezen, wijs je hen (als ze het zelf niet opgemerkt hebben) op de verschillen. Ook dit zijn weer voorbeelden van hoe de taal leeft en verandert.

f. Wat wil ik doorgeven?

Vraag of de leerlingen over hun eigen lievelingsboek willen vertellen, eventueel meenemen de volgende les. Waar gaat het verhaal over? Waarom is dit hun lievelingsboek? Gaan ze het bewaren voor later, voor als ze misschien ooit zelf kinderen hebben? Waarom is een mooi verhaal zo fijn?

Evaluatie & reflectie:

De boeken moeten weer weg, misschien laat je er een of twee in de klas als dat mogelijk is. De boeken van de (groot)ouders gaan met de leerlingen mee naar huis. Vraag aan de leerlingen:

- Welk boek/verhaal vond je het leukst? (en/of: het engst, saaist, stomst, spannendst...). Waarom?
- Wat is nou het grootste verschil tussen oude en nieuwe boeken en verhalen?
- Wat is niet veranderd? (bijvoorbeeld: kabouters 'bestonden' in de vorige eeuw ook al)
- Denk je dat de verhalen die jullie nu mooi vinden, later ook weer oud en ouderwets zijn?
- Zo ja: Vind je dat jammer? Waarom wel of niet?